

Samotnemu se zdaj mi razodeva,
da ste privid le bežen, ki izginja,
pustinja hladna me vsega preveva.

Le redko v molk se oglasi stopinja,
kot šel nekdo bi daleč onkraj sveta,
za njim se plašč noči nad mano zgrinja.

Otožna misel me tedaj spreleta,
me opominja, da skrivnost življenja
ob uri smrti mi bo razodeta.

Dopil bom mirno kelih svoj trpljenja,
očiščen v njem vseh bridkih zmot se rešil,
pokoj svoj šotor nad menoj razpenja.

Kot mene ni nihče v bridkosti tešil,
tolažbe si pri meni ne iščite,
a nič nad vami nisem bil zagrešil:

odkrite mi besede oprostite.

Smehljaj

Milan Šega

II.

Z jutraj na dan pogreba svojega očeta je Bert takoj po zajtrku odšel iz hiše, obredel do kosila skoraj ves Maribor, se nazadnje povzpел na Kalvarijo in poiskal mesto, kjer so se včasih skrivali pred čuvajem vinograda. Bila je jesen kot takrat, ko je bežal po bregu na cesto in zgubljal grozd za grozdom, le da je bil zdaj sam in da je bilo grozdje že obrano. Ko so se oglasili v mestu opoldanski zvonovi, je bil še na vrhu pred cerkvijo, sključen nad ograjo, z odpeto suknjo, da ga je hladilo po vsem telesu. Dan je bil meglen in moker. Nazaj grede je skoraj tekел. Pot pod njim je bila razmočena, ponekod so jo sekali iz brega nad njo izvirajoči studenčki, da jih je moral preskakovati, pri zadnjem ovinku je stekel in se gnal do ceste. Spodaj se je naglo ustavil in se še enkrat ozrl nazaj. Videl je laporjevo steno, kjer so se igrali razbojnikе in žandarje in se spomnil na pretep s fanti, ki so jih izzvali z nemškimi vzkliki; ko je bežal po bregu nad steno, je zdrknil navzdol in se komaj ujel. Drevo, ki ga je takrat rešilo, je še vedno viselo skoraj v pravem kotu tik nad steno. Ko se je vrnil, je bila Liza že oblečena. Odšel je pust in nejevoljen, zdaj pa se je počutil prerojenega, bil je svež in poln novega, radostnega občutja. Zamazane roke so mu dišale po mokri zemlji in listju.

Kosila sta v restavraciji, kjer je bil Evgenij Vrečar stalen gost. Pogreb je bil določen za peto uro. Pokopali so ga v dežju in vetru. Bert je pri odprtem grobu stal poleg Lize, bila je mirna; ko ji je ponudil lopatico, se je zdrznila ter se naglo ozrla v jamo, kjer je že počivala Vrečarjeva krsta. Ko se je vzravnala, se je oklenila njegovega komolca, da je komaj vzdržal težo njenega telesa. Vračala sta se v Mencinovem avtomobilu.

V stanovanju je Liza legla na zofo, se pokrila z velikim, temnordečim posteljnim pregrinjalom ter skušala zaspati. Iz sobe, kjer je do pete ure ležal mrlič, se je po vsem stanovanju širil oster duh po vosku dogorelih sveč ter suhem cvetju, ki je ležalo razmetano po tleh in prazni postelji. V ognjišču je komaj tlelo.

Bert je odložil časnike in se počasi dvignil. Že opoldne se je odločil, da se odpelje že naslednjega dne nazaj v Ljubljano. Zdaj pa je za trenotek pomislil na to, da bi ostal v Mariboru še nekaj dni.

Tudi naslednjega dne je okleval. Več kot desetkrat se je že odločil ta dan, da se odpelje z večernim vlakom, ko pa se je zvečerilo in ga je Liza vprašala, če gresta skupaj k večerji, je njegov sklep brez oklevanja padel v vodo. Odšel je z Lizo in je pozabil na vse, s čimer se je mučil ves dan. Ko sta večerjala, je molčal. Sedela sta pri oknu velike, moderno opremljene restavracije. Bila je lepa v tesni črni obleki. Preden sta vstala ter odšla, je prišel v restavracijo dr. Mencin.

„Saj lahko prisedem,“ je vprašal ter sedel, ne da bi počakal odgovora.

„Čemu sprašujete venomer isto, ko pridete sem,“ je spregovorila Liza ter vstala. „Pojdimo.“

Iz restavracije so naredili kratek izprehod do Treh ribnikov. Srečavali so le zaljubljene pare, ki so se skrivali v senci pod drevesi, vzburili nekaj divjih rac, ki so z glasnim vreščanjem preletele vodo in se na drugem bregu spustile spet v ločje. Dan kasneje se je Bert nanagloma odločil: „Še nocoj se odpeljem domov,“ je dejal pri večerji.

„Zabóga, Bert,“ je vstajaje s stola, kakor da bi mu hotel preprečiti pobeg, vzkliknil Mencin. „Že nocoj? Neumnost.“

„Moram,“ je povzel Bert, zroč skozi okno na cesto. Lizina podoba, ki se je zrcalila v steklu, se je po doktorjevih besedah rahlo zganila. Na njenih ustnicah se je prikazal smehljaj, ki pa je zamrl v trenutku, ko se je Bert okrenil zopet k mizi, na njegovo mesto je stopil znova trpek, bolesten izraz. Bert se je vsega tega komaj zavedal. Če hoče oditi, mora še ta trenotek po svoje stvari v Krekovo ulico ter steči na postajo. Toda ni se zganil.

„Mislil sem vaju povabiti s seboj na Pohorje“, se je oglasil Mencin.

Bert je odkimal. „Ne, zdaj ne bi šel na Pohorje,“ je odvrnil. Zardel je.

„Zdaj je vendar najlepši čas za izlete na Pohorje,“ je spregovorila Liza, prižigaje si cigareto. Gledala je vanj z velikimi, mokrimi očmi. „Nikamor se vam ne mudi,“ je rekla in priprla oči.

„Sedem let že niste bili v Mariboru, pa ga hočete prêcej spet zapustiti,“ je po krajšem premolku s tihim, zadrževanim glasom, ki je zvenel nekoliko očitajoče, spregovoril Mencin.

„Kaj naj počnem tu?“ je vprašal Bert.

Liza si je nataknila rokavice ter jih naglo spet slekla.

„Kaj boste počeli?“ se je začudil doktor ter segel po Bertovi roki. Povzel je naglo in hlastno: „Jutri vaju popeljem na svoje posestvo v bližini Ptuja, pojutrišnjem pa gremo na Pohorje...“ Obmolknil je, potegnil iz žepa dozo za cigarete, jo odprl ter ponudil najprej Lizi, potem Bertu. „Liza, prosim vas, recite mu, naj ostane v Mariboru vsaj do prvega!“

„Ne, saj bo,“ je rekla prepričevalno. Dvignila je rokavico ter udarila ž njo nalahno po Bertovi roki. „Pustimo to. Jutri torej gremo v Ptuj, kaj ne?“

„Še pred kosilom bom z avtomobilom pred vašo hišo. Kosili bomo v Ptuju. Prav?“ Mencin se je okrenil ter poklical natakarja.

„Čez štirinajst dni pojdem tudi jaz v Ljubljano,“ je rekla, ko so odhajali ter za trenotek postali na trotoarju pred restavracijo. „Počakajte do takrat tu. Pojdeva skupaj. To bo takoj prve dni v novembru...“

Na Mencinovem posestvu so ostali dva dni. Bilo je prelepo vreme, da bi se še istega dne vrnili nazaj v Maribor. Hiša je bila majhna, skrita med drevjem ob bregu, ki je po nekaj metrih vzpetine prehajal v ploskev, poraslo z redkim grmičevjem. Vstali so zjutraj ob sedmih, ko se je sonce že razlilo preko gozda, ki jim je zakrival pogled na Ptuj ter Dravo. Liza je sama pripravila zajtrk. Bert je sedel na star, majav stol ter jo opazoval, ko se je sukala okoli ognjišča, iskala v nizki kredenci sladkor in pretakala mleko, ki ji ga je prineslo mlado, rdečelično dekle. Po kosilu so odšli skozi gozd k Dravi.

„Bert, zdaj vam ni žal, da ste ostali,“ je rekla Liza, ko so stali pri vodi ter zrlji vanjo. „Veste kaj,“ je nenadoma vzkliknila, „povzpnimo se na ta breg.“ Obrnila se je in stekla preko kamenja proti nekaj metrov visoki pečini, ki se je skoraj navpik dvigala nad vodo.

Liza je preplezala prva. Ko je dosegla vrh, je razprostrla roke ter se z razprtimi očmi zazrla v pokrajino pred seboj. „Stopita no, tu je tako lepo,“ je zaklicala, se oprijela debela ter se nagnila nad steno. Bert je bil že skoraj pri vrhu.

„Sem že tu,“ ji je vrnil in se potegnil do nje.

„In vi?“

Mencin se je po nekaj korakih v breg premislil ter skočil nazaj na prod. „Vraga, vidva sta mlada in zmoreta, meni ne gre,“ je vzklikal ter si brisal očala, ki so se mu orosila.

„Nič, brez usmiljenja,“ je z dlanmi ob ustih zaklicala Liza ter se glasno zasmejala. „Ne delajte se bolj starega, kot ste. Gor!“

Bert je sedel na šop trave, ki si jo je iztrgal iz zemlje. „Dol pa ne bo šlo po tej poti,“ je rekel. „Recite mu, naj poskusi z druge strani!“

„Ne, naj kar ostane spodaj. Tu, ali pa nič,“ je dejala. „Nikar ne sedite. Prehladili se boste.“ Bila je rdeča v lice, blatna od ilovice, ki se ji je oprijela rok ter krila. „Vstanite, prosim vas!“ Stopila je k njemu, ga prijala z obema rokama za zapestje in ga dvignila. Njene ustnice so se stisnile, čelo namršilo. „Težak ste,“ je rekla ter zrla vanj, ko je stal pred njo, da je čutil njeno vročo sapo. „Saj boste ostali tu,“ je povzela, trdno ga oklepajoč s prsti okoli zapestja. „Skupaj pojdeva v Ljubljano, kaj ne?“

Vrnila sta se po položni poti, ki je vodila v gozd.

* * *

Minil je november. Na vsa pisma, ki jih je dobival iz Ljubljane od starejše sestre, je odgovarjal skoraj enako. Zdaj še ne more domov. Čaka, da bo uredil vse glede oporoke in denarja, ki ga mora prejeti kot glavni dedič. „To lahko tudi v Ljubljani urediš,“ mu je pisala nekaj tednov pred božičem; pismo, ki ga je zdaj prejel, je bilo polno očitkov in namigavanj. Marta ni mogla Lize. „Prosim te, ne bodi toliko časa v bližini te cipe,“ mu je pisala. „Vse to se mi gnusi. Vsaj za božič pridi domov.“ Bert ji na to pismo ni več odgovoril.

Bert je bil poleg Lize edini dedič očetovega premoženja. Ves denar, ki ga je imel Evgenij Vrečar naloženega v raznih bankah po Sloveniji, je bil njegov, lahko je počel ž njim, kar je hotel, v oporoki, ki je bila nenavadno kratka in jasna, ni bilo proti temu nobenega pridržka. Vse ostalo, predvsem oprema Vrečarjevega stanovanja v Krekovi ulici, nakit ter hiša z vinogradom pod Sv. Urbanom pa naj ostane last njegove žene, Lize Vrečarjeve.

Božič je bil suh, brez snega. Bert je te dni večjidel preležal na zofi v očetovi delovni sobi in prebiral knjige, ki jih je uredil ter razvrstil po knjižnih policah. Bile so to večinoma gospodarske in znanstvene knjige, s katerimi se je Evgenij Vrečar bavil v svojem prostem času. Leposlovnih je bilo med njimi le malo.

Zrak v sobi je bil ves nasičen s cigaretnim dimom. Vstal je ter stopil k oknu, da bi ga odprl. Iz kuhinje je bilo slišati Lizin pojoči glas. Postal je in prisluhnil. Na tleh pred vrati se je risal tenak pramen svetlobe, ki je silil iz kuhinje. V sobi je vladala skoraj popolna tema. Znočilo se je, ne da bi opazil.

Med večerjo mu je Liza pripovedovala o nešteti malenkostnih dogodkih, ki so se ji pripetili preko dneva. Njene oči so pri tem begale od predmeta do predmeta. Po večerji je odšla v svojo sobo, da bi se preoblekla. „Prej bom gotova kot vi,“ je rekla, ko je zaprla za seboj vrata v spalnico. Obstal je pri vratih, da je mogel razločiti šum njene svilene obleke. Počakal je, da se je preoblekla, potem je potrkal in vstopil. Stala je pred ogledalom in si popravljala pričesko. „No, kaj še niste gotovi,“ je vzkliknila in se naglo

okrenila. Zdaj jo je videl pred seboj v vsej njeni mikavnosti, visoko vzrav-
nana in ponosno. Za stisnjenimi ustnicami se ji je skrival rahel smehljaj.

„Kako vam je všeč ta obleka?“ je vprašala ter stopila pod luč. „Meni se zdi, da je nekoliko preohlapna.“ Pogladila se je z rokami po bokih, kjer so se ji nabrale gube in se preko ramena ozrla v zrcalo. „No?“

Bert je strmel vanjo, ne da bi mogel opaziti gube, o katerih je govo-
rila. „Meni se zdi vse čisto prav,“ je dejal.

„Ah, vi ničesar ne vidite,“ je vzkliknila in se namršila. „Vam je čisto vseeno, kako sem oblečena . . . ne mislim tu samo sebe, govorim tako nasploh. O vseh ženskah. Prosim vas, stopite bliže in pogledajte te gube tu, no, prosim!“ Prijela ga je za roko in ga potegnila k sebi. „Povejte mi . . . Bert,“ je naglo povzela, ko se je sklonil z glavo k njenim bokom, „kaj me res prav nič ne obsojate!“ Bert se je vzravnaval in jo začudeno pogledal. Ni je razumel. Ogenj v njenih očeh je pričal, da misli resno.

„Obsojam?“ je vprašal, išoč vžigalice, da bi si prižgal cigareto. „Kako to mislite?“ Njene ustnice so vztrepetale. V svetlobi, ki je padala nanjo z lestenca, je bil videti njen obraz še bolj brezbarven kot sicer. „Ne, zdaj vas res ne razumem,“ je dejal.

„Pač. Morate me razumeti,“ je zašepetala in se počasi odmaknila proti vratom. „Toda ne govoriva več o tem. Mogoče me res ne obsojate.“ Nasmehnila se je. „Včasih sem nekoliko čudna,“ je nadaljevala, ko je dosegla vrata v jedilnico. „Brezobzirna sem. Upam, da vam nisem zaradi tega pokvarila vsega večera, kaj?“ Ozrla se je nanj in se naglo umaknila iz spalnice.

Na cesti je bil oster, suh mraz. Bila je ves čas pol koraka za njim, ogr-
njena v temen, kožuhovinast paletó. S peskom posuta pot se je vlekla v ne-
skončnost. Bilo je nekaj minut pred deveto, ko sta se ustavila pred Mencin-
ovim stanovanjem. Na vrtu za vilo se je oglasil pes. Dr. Mencin jima je
prišel naproti do vežnih vrat, ponudil Lizi roko, da se je opirala nanj, ko je
stopala po stopnicah. „Mislil sem, da vaju ne bo,“ je dejal, prižigajoč luč
v salonu, kamor so stopili. „Ta vaš parfum je izvrsten, gospa,“ se je na-
smehnil. Bert je sedel na zofo v kot poleg peči. „Danes je bil zame čudovit
dan,“ je po kratkem premolku, ki je nastal med njimi, povzel dr. Mencin.
„Tri kolosalna dekleta so me obiskala v ordinaciji . . . Boste kaj pili? Dekle
sem poslal po vino. Mislim, da ne bi bilo napačno, če bi ga zavreli. S slad-
korjem in limono . . .“

„Vi imate srečo z dekleti,“ je menila Liza, lahno nagibajoč glavo proti
prsim, s smehljajem na ustnicah.

„Prosim vas, saj so prišle v ordinacijo. Bil sem jim samo zdravnik,“
je z užaljenim glasom odvrnil doktor in nagubančil čelo. „Vi me takoj
sumničite!“

„Nikakor. To sem rekla le kar tako.“ Bert ju je opazoval, ne da bi po-
segel vmes.

Dr. Mencin je bušil v smeh. Njegove majhne oči so malone izginile v tolšči, ki se mu je nabirala na licih.

Po enajstih je Liza le s težavo premagovala utrujenost. Toplo, sladko vino jo je uspavalo. Legla je na zofo, kjer je ležal Bert in zaprla oči. Njena kolena so se dotaknila njegovega hrbta, slišal je, kako diha; ko se je obrnila, je njena roka padla na njegovo. Sobo je zajel dolg, mučen molk. Dr. Mencin je kadil in se igral s kolobarji tobakovega dima, ki jih je spuščal proti stropu.

„Božično noč bomo preživeli skupaj, a?“ je vprašal Mencin, ugašujoč cigareto. Vstal je. „Odpeljali se bomo kam. Recimo...“

„V našo hišico pod sv. Urbana,“ se je oglasila Liza in se dvignila na komolce.

„Kolosalno,“ je vzkliknil doktor. „Čez dva dni, torej, a?“

Ob poldvanajstih sta dr. Mencin in Bert pospremila Lizo do doma. Počakala sta, da je zaprla za seboj vežna vrata in stekla po stopnicah v stanovanje. Nebo nad njima je bilo jasno, megle, ki so se vlačile po njem, so bile skoraj prozorne, pihal je oster, žvižgajoč veter, ki je dvigal zamrzlo listje in butal ž njim ob okna. V drugem nadstropju se je prižgala luč.

„Zdaj je na toplem,“ je menil Mencin, segel Bertu pod roko in ga potegnil za seboj. „Pojdiva.“

Bert je šel, ne da bi razmišljal, kam gre; bilo mu je čisto vseeno, kaj je ž njim, le da ne bi več čutil ostrega, v naglih sunkih se ponavljajočega vetra.

V stanovanju je bilo tiho, da je razločil tiktakanje ure na zapestju. Služkinja je spala na zofi, z odprtimi usti, napol razkrita, da so se ji videla gola ramena, ki so sijala s svojo belino. Ko je zaprl za seboj vrata v očetovo delovno sobo, se mu je zazdelo, da se je v spalnici, kjer je spala Liza, nekaj premaknilo. Bilo je to komaj slišno škripanje parketnih deščic, šum, ki ga je pred leti, ko so se preselili v to hišo, tako vznemirjal in polnil s strahom. Zunaj se je jelo daniti. Legel je oblečen na posteljo, prižgal luč na posteljni omarici, ves prevzet od misli, ki so mu polnile zaradi prečute noči razbolelo glavo, zagrenjen v dno duše, obupan nad seboj in življenjem.

Bert je poznal te svoje trenutke, vedel je, da ga bo ta težka mora minila precej, ko se bo v hiši prebudilo življenje, ko ne bo več sam, ko bo slišal Lizine drsajoče korake, razločil prasketanje ognja v kuhinji, ko se bo prespal; in prav to ga je zdaj najbolj mučilo, ta njegova površnost, ki je lastna vsem povprečnim ljudem, preprost, obupno preprost odnos do življenja. Zanj ni bila nobena stvar na svetu vredna resnega premisleka, če ga je vznemirilo kaj velikega, ga je vznemirilo le zato, ker je vznemirilo to tudi druge ljudi, njegove prijatelje, če so se oni za kaj navdušili, jim je sledil tudi on, če so oni obsojali, je obsojal ž njimi tudi on.

Ko se je dvignil in stopil s postelje, je opazil, da so vrata v spalnico odprta. Lizina soba je bila z okni obrnjena proti vzhodu, zato je bilo v njej svetleje, skozi motna zamegljena stekla so se risali prvi obrisi vzhajajočega sonca. Obetalo se je lepo, sončno jutro. V spalnici je bila po Vrečarjevi smrti ena sama postelja, drugo so spravili na podstrešje. Na cesti se je oglašalo drdranje mlekarskih voz.

Vstopil je. V sobi je vladal oster, vsiljiv duh po raznih toaletnih pripomočkih, ki so bili razstavljeni po mizi ter vzhodju velikega, dvokrilnega ogledala. Lizina postelja je bila postavljena v najtemnejšem kotu. Ležala je na hrbtu, z rokami na odeji, ki ji je zakrivala le del zgornjega telesa, drobne, deklinsko nerazvite grudi so ji bile skoraj gole, odete v temno, svilen jopo. Izraz njenega lica je bil miren, koti ustnic so bili nalahno ukrivljeni v nasmešek, ki ga je Bert že poznal. Bil je to za stisnjenimi ustnicami skrit smehlaj, s katerim je dala Liza vidno znamenje svojemu zadovoljstvu, veselju, ki se je vzbudilo v njej, če je koga presenetila s svojo lepoto. Bert se je šele zdaj zavedel neznosne vročine v spalnici. Hotel se je umakniti, toda Lizina golota ga je priklepala nase s silo, ki ji ni bil kos. Bil je mehak, da je komaj stal na nogah, zavedajoč se, da Liza ne spi, da ga opazuje skozi trepalnice. Utrip krvi na sencih mu je hotel prebiti lobanjo. Lizino dihanje je bilo enakomerno, komaj slišno.

S stopnic so se razločili prvi koraki. Nekje v bližini hiše je zalajal pes. Bert se je v svoji sobi vrgel na fotelj in si prižgal cigareto. Dim, ki mu je napolnil pljuča, ga je v trenutku skoraj docela pomiril. Prijeten, sladak občutek se mu je razlil po telesu. Pred okni se je kazal prelesten, v rahlo meglo zavit dan.

Bert je prespal ves dopoldan.

„Lepo ste spali,“ je rekla Liza pri kosilu. „Le nekoliko slabo ste izgledali. Še zdaj imate črne kolobarje pod očmi.“ (Konec sledi.)

Naši problemi

Mladinsko vprašanje

(Nadaljevanje)

IV.

Prehajam na vajece. Anketa o socialni zaščiti in vzgoji vajecev v Sloveniji (priredila jo je Delavska Zbornica v Ljubljani dne 28. III. 1937.) je nekoliko osvetlila njih položaj. Vajenci sami so že često v svojih skupnih nastopih načelnjali svoje probleme, tako da so ti vsaj deloma znani naši javnosti.

Položaj vajecev najboljšje spoznamo ob treh vprašanjih: delo, delovni čas in odškodnina za delo. Anketa je glede odškodnine, ki je zakonito določena, ugotovila to-le: od 1056 anketiranih vajecev iz Ljubljane in Celja jih 655 ne sprejema nikake odškodnine v denarju. Samo $\frac{1}{4}$ jih je dobivala od-